

La premsa mallorquina: actituds culturals i polítiques des de principis del segle XX.

BARTOMEU CARRIO I TRUJILLANO
ARNAU COMPANYY I MATAS
SEBASTIÀ SERRA I BUSQUETS

Actualment a Mallorca s'editen, per ordre de difusió, els diaris, *Ultima Hora*, *Diario de Mallorca*, *El Dia del Mundo*, tots tres en castellà; *Mallorca Daily Bulletin*, en anglès; *Diari de Balears*, en català, des del primer de maig d'enguany; *Mallorca Post* en llengua alemanya des de principis de juny, i *La Voz de Baleares*, en castellà, que aparegué el 14 de juny.

Cal destacar, d'entrada, la substitució del diari *Baleares* que havia estat propietat de la Cadena del Movimiento i que després de ser editat diversos anys en castellà, des de la seva adjudicació a la nova empresa, aquesta ara l'edita en català amb el nom de *Diari de Balears* i amb importants innovacions.

S'ha de recalcar, també, la presència de premsa en anglès i alemany, tant de diaris com d'un tradicional setmanari en alemany. És evident, a més, la incidència de la premsa de Mallorca entre els residents i, fins i tot, turistes anglesos i alemanys.

Els nombrosos diaris pertanyen a grups empresarials diversos. Per més que en tots ells hem de parlar de la importància de professionals, gestors i capital de l'Illa. En dos d'ells, *Diario de Mallorca* i *La Voz de Baleares*, la majoria de l'accionariat ho és de fora. El primer pertany a Prensa Ibérica SA des de 1991, i el segon a l'entorn del grup empresarial La Voz de Galicia. La mateixa empresa que edita *Diario de Mallorca* edita el *Diario de Ibiza*. El grup empresarial de *La Voz de Baleares* emergeix com a multimèdia.

És peculiar l'accionariat del diari *El Dia del Mundo*. Després de diverses incidències ha quedat en mans de la família Barceló, importants empresaris del sector turístic amb una associació amb el diari estatal *El Mundo* des de l'any 1993. Abans, des de l'any 1988 formava part del Grupo 16, a part del capital mallorquí. Des de 1981 a 1988 amb el nom de *El Dia* era propietat, bàsicament, dels empresaris Barceló, Matutes i Domènech.

Els diaris *Ultima Hora*, *Diari de Balears* i *Mallorca Daily Bulletin* pertanyen al grup empresarial Serra, important grup multimèdia totalment mallorquí. Tenen majoria d'accions en el diari *Ultima Hora* des de 1974 i en el *Baleares* des de 1984; en el *Mallorca Daily Bulletin* des de la seva fundació.

Segons el cens de població de 1991 Mallorca comptava 530.992 habitants. Del cens recollim les dades referides al coneixement i ús de la llengua catalana:

Grau de coneixement de la llengua	Nombre d'habitants
No l'entén	53.440
L'entén, no la parla	93.104
L'entén, la llegeix, no la parla	26.384
La parla	85.545
La parla i la llegeix	126.124
La parla, la llegeix i l'escriu	136.531
No consta	6.884

En aquest cens ja s'observen les conseqüències de la consolidació d'una societat que ha passat, en els darrers trenta anys, de tenir una important emigració a una immigració fortament consolidada i amb una gran diversitat d'actituds davant la integració. A Mallorca, en aquest final de segle, són característiques bàsiques el turisme de masses, el pas de la societat principalment agrària i d'incipient indústria a una societat que treballa en el sector de serveis, amb el turisme i la construcció com a sectors hegemònics.

Seguint amb l'anàlisi del cens de 1991, destacam la procedència de la població, primer de l'Estat Espanyol:

Comunitats autònomes de naixement	Residents a Mallorca	505.308
Andalusia		53.604
Aragó		2.524
Astúries		1.134
Balears		360.779
Canàries		823
Cantàbria		601
Castella-La Manxa		16.566
Castella-Lleó		8.154
Catalunya		12.799
Ceuta		419
Euskadi		1.790
Extremadura		8.372
Galícia		4.132
Madrid		7.129
Melilla		582
Múrcia		8.073
Navarra		610
València		8.555
No consta		8.190

Respecte a la població resident a Mallorca i d'origen d'altres estats, el cens de 1991, ens presenta les següents dades. Resideixen a Mallorca 12.251 habitants com a població de dret estrangera, dels quals 5.251 són homes i 7.009 dones. Els principals llocs d'origen són en primer lloc el Regne Unit (22,6 %), en segon lloc Alemanya

(18,78 %), en tercer lloc França (7,58 %), en quart lloc l'Argentina (5,73 %) i en cinquè lloc el Marroc (3,15 %).

És important destacar la ubicació de la majoria de la immigració, tant de l'Estat Espanyol com d'altres estats, a les zones turístiques i costaneres en general, tot i que s'ha de destacar una immigració en algunes poblacions de caràcter industrial de l'interior de l'illa. Darrerament, per més que de forma selectiva, augmenta per tot arreu el nombre de residents que provenen de la Unió Europea; tant a l'interior, Serra de Tramuntana o la costa.

Una altra de les característiques que volem ressenyar és la que ve donada per les dades referides al nivell d'instrucció, segons el mateix cens del 1991:

Nivell acadèmic	Nombre d'habitants
Analfabets	12.671
Sense estudis	96.046
Estudis primaris	173.750
Batxillerat elemental	112.708
Formació Professional (1r Grau)	14.364
Formació Professional (2n Grau)	7.604
Batxillerat Superior	40.898
Altres titulacions mitjanes	6.536
Arquitecte tècnic, enginyer tècnic	2.313
Diplomat d'escoles universitàries	9.744
Arquitecte i enginyer superior	1.153
Llicenciats universitaris	11.142
Titulacions estudis superiors (no universitaris)	2.988
Doctorat	725
Titulacions d'estudis postgraduat	941
No consta	37.408

Destacam, òbviament les dades respecte a la immigració i les de la població que desconeix totalment i parcialment la llengua i cultura de Mallorca, així com el nombre d'analfabets i de persones sense estudis.

És clar que ja ha influït notablement en les dades que presentam, des d'avançada la Transició, la inclusió de l'assignatura de Llengua Catalana en els diversos nivells educatius. També, a més, cal destacar el lent augment de centres educatius que ensenyen totes o diverses matèries en català.

Un fenomen bàsic pel que fa al coneixement de la llengua i la cultura ho és, sens dubte, la recepció a Mallorca de les televisions i emissores de ràdio autonòmiques de Catalunya i del País Valencià. A més, en aquest aspecte, també cal tenir present el paper de les televisions i ràdios locals, així com la influència de la vida associativa.

El desenvolupament democràtic i l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, aprovat el 1983, i el seu desenvolupament posterior han donat pautes i marges d'actuació

només utilitzats parcialment. Encara avui, les Illes Balears, essent una comunitat amb llengua i cultura pròpia, diferent del castellà, i, amb institucions d'autogovern que podríem anomenar històriques o tradicionals, no tenen competències en Educació. Per altra banda, els diferents governs autonòmics no han actuat amb les possibilitats que la legislació permetia.

Esperam amb inquietud les dades del Cens de Població de 1996 i els padrons de població actualitzats.

Passats a analitzar la premsa diària, oferim un resum a partir de finals del segle passat. Aleshores, hi havia un gran predomini dels diaris polítics.

Així doncs, a la segona meitat de 1893, s'editaven a Mallorca nou diaris que eren: *Diario de Palma*, *El Isleño*, *La Almudaina*, *El Católico Balear*, *El Liberal Palmesano*, *El Noticiero Balear*, *Las Baleares*, *La República* i *La Ultima Hora*. En canvi, el 1920, s'havien reduït a tres: *La Almudaina*, *La Ultima Hora* i *Correo de Mallorca*.

La principal característica que defineix la premsa diària mallorquina de finals del segle XIX era el seu caràcter ideològic. Partits polítics, sectors catòlics, o el maurisme, tenen gran incidència en la premsa. El nombre de capçaleres que numèricament predominaven eren les lligades a tendències polítiques. De tota manera, al final del segle passat, la premsa informativa era molt feble, encara que començassin a aparèixer alguns diaris que tenen sobretot vocació informativa com *La Almudaina* (1887-1953), el *Diario de Palma* (1870-1920) i *La Ultima Hora* (des de 1893 fins a l'actualitat).

Molt relacionats amb aquesta premsa amb vocació informativa per més que amb càrrega ideològica, i en connexió amb grups de poder polític i econòmic o dels partits més forts de l'oposició, hi trobam tot un conjunt de professionals de la informació, que tenien una formació en general autodidacta, i que iniciaren la llarga tradició del periodisme professional mallorquí.

En els moments de crisi i d'escissions dels partits dinàstics es produí un augment del nombre de periòdics d'aquests partits polítics. En alguns casos, l'aparició d'un nou diari era un fet conjuntural, de breu duració, que freqüentment coincidia amb períodes electorals. Quantitativament, el major nombre de publicacions de partit correspongué al Partit Liberal, que tenia com a òrgan el diari *El Liberal Palmesano* (1891-1898). També era de tendència liberal *El Isleño*.

Per contra, en el darrer decenni del segle XIX, el Partit Conservador experimentà una greu crisi, que s'agreujà pels fracassos electorals. Un dels principals problemes d'aquest partit foren les insubordinacions d'alguns grups, per més que s'ha de remarcar que políticament el sistema de torn i el caciquisme funcionaren a la perfecció.

A més, la crisi de 1898 suposà la fragmentació dels partits dinàstics. Els conservadors estaven dividits en silvelistes, romeristes i ortodoxos. Els liberals sofriren l'escisió dels gamacistes-mauristes. Quasi tots aquests grups generaren el seu propi mitjà de comunicació que els serví per polemitzar amb les altres faccions polítiques.

Tot i això, es formaren coalicions electorals, que en alguns casos ajuntaren escissions conservadores amb les liberals. El Partit Liberal tingué com a instrument de difusió el diari *El Liberal* (1899). Els gamacistes *El Dia* (1899) i *El Mallorquín* (1900). Alhora, el Partit Conservador romerista publicà *El Balear* (1898).

El canvi de propietari d'un diari feia que aquest variàs d'ideari, com fou el cas del *Heraldo de Baleares*. Aquest periòdic, el 1897, era l'òrgan del Círculo Conservador de Palma, però, el gener de 1898, fou adquirit per Enric C. Cuchieri que el convertí en l'òrgan de la dissidència conservadora seguidora de Francisco Romero Robledo.

El liberalisme de Práxedes Mateo Sagasta s'emparà en *El Liberal* (1903-1904) i el Partit Conservador maurista en *El Noticiero* (1904-1905).

Pel que respecta els republicans mallorquins, dividits durant la dècada de 1890 entre federals, progressistes i centralistes, també disposaren de la seva premsa, tot i que amb menys incidència. L'òrgan dels republicans federals fou *Las Baleares* (1891-1896) i *La República* (1892-1894) ho fou del Comitè de Coalició Republicana. Destequem també, en aquest sentit, publicacions anteriors com *El Comercio* (1880-1883) i *La Autonomia* (1883-1884). Un important professional lligat a aquests mitjans de comunicació fou Benet Pons i Fàbregues.

El mes de setembre de 1896, Jeroni Pou i Magraner, fundà el partit d'Unió Republicana que suposà, en gran part, la unió de les diferents faccions republicanes. Només quedaren al marge el Comitè Republicà Federalista de Palma i un reduït grup de republicans centralistes. Es deixà d'editar *Las Baleares*, que fou substituït pel diari *La Unión Republicana* (1896-1904). El 1905, l'òrgan de la Unió Republicana fou el periòdic *La Defensa* (1905).

L'Església Catòlica tingué una preocupació constant per la premsa i fou la institució que més teoria elaborà entorn a la força que adquiria la premsa al final del segle XIX. La preocupació de l'Església per la premsa fou constant en gran part a causa de perdre l'hegemonia en la producció ideològica. Durant la Restauració borbònica, la premsa diària catòlica tingué una gran importància. Successivament s'editaren *El Ancora* (1880-1890), *El Católico Balear* (1890-1896), *El Ancora* (segona època, 1896-1900), *Diario de Mallorca* (1900-1907), *El Eco Balear* (1903), *Gaceta de Mallorca* (1907-1910), i *Correo de Mallorca* (1910-1953).

Podem dir que a partir de 1906 desapareixé la premsa diària que era òrgan d'algun partit polític i només s'editaren diaris informatius, per més que relacionats en general amb el poder polític. Es el cas del *Diario de Palma*, *La Almudaina*, *La Última Hora*, *La Tarde* i *Diario de Mallorca*. A tots aquests periòdics, excepte el darrer, prevaldrà la línia informativa.

En aquest començament de segle destaquen periodistes de gran tradició com Miquel dels S. Oliver, Joan Torrendell, Gabriel Alomar, Francisco Manuel de los Herreros, Jeroni Amengual i Oliver, Josep Tous i Ferrer, Joaquim Domènech, Miquel

Sarmiento, Damià Isern, Felip Guasp, Joan B. Enseñat, Pere d'A. Penya, Bartomeu Ferrà, Baltasar Champsaur, Pere Ferrer i Gibert...

Durant la dècada de 1910 desapareix *La Tarde* que és substituït per *La Región* (1912-1913), que té una breu existència. El gener de 1920, deixà de sortir el *Diario de Palma*, que era el degà de la premsa balear, però que havia entrat en declivi des de feia algunes dècades.

El 1921 naixia *El Dia* amb la idea de renovar el periodisme mallorquí. El financer Joan March i Ordinas -Verga-, en un moment d'interès personal i polític per tenir una important tribuna pública, fou el propietari i promotor. Inicialment, aquesta publicació, dirigida per Joan Estelrich, intentà aglutinar ideològicament els liberals-regionalistes, l'avantguarda artística i intel·lectual i un determinat progressisme polític.

Durant la Dictadura de Primo de Rivera la premsa mallorquina va sofrir la censura exercida pel règim. No tots els periòdics experimentaren igualment la censura i el més afectat fou *El Dia*, que defensava un regionalisme moderat i desqualificava la Unió Patriòtica. Aquest diari experimentà dues suspensions governamentals i alguns dels seus col·laboradors com Josep Pla i Gabriel Alomar foren sancionats.

Per contra, des dels mitjans oficials es promogué la publicació del diari *Patria* (1928), però tingué un curta duració.

Amb la proclamació de la Segona República es recuperà legalment la llibertat d'expressió que havia estat tan amenaçada durant gran part del primer terç del segle XX. Aquesta situació possibilità el relleu del rellenchament de la premsa política i la satírica, sovint anticaciquil, que reapareixé amb força. De tota manera, la periodicitat d'aquestes publicacions no fou diària, sinó setmanal o quinzenal. Únicament sorgí el diari *Antorxa* del Front Popular que es publicà durant el decisiu període de les eleccions generals a diputats de febrer de 1936.

Per més que l'hegemonia política a Mallorca la tingueren els partits de centre-dreta, els únics que aconseguiren editar un diari de partit foren els membres de la coalició d'esquerres. Això fou motivat, en part, perquè els diaris d'informació general, com *La Almudaina*, *La Última Hora* i *El Dia* donaven suport políticament al centre-dreta, tot i que amb distints matisos i enfocaments diferenciats davant les diverses conjuntures.

Cal destacar la incidència d'unes quantes publicacions periòdiques no diàries, bàsicament de caràcter ideològic. Durant la Segona República, és el cas de *El Obrero Balear* (1900-1936), publicació socialista i de la UGT; *Cultura Obrera*, anarcosindicalista, i, *Nuestra palabra* del Partit Comunista.

Una publicació anticaciquil i satírica destacà per damunt les altres. *Foch y Fum*, de gran incidència entre la majoria de la població. Tingué diverses etapes destacant la primera (1917-1923) i durant la Segona República.

Publicacions republicanes no diàries n'hi hagué diverses fins al 1936, destacant *La Voz del Pueblo*, *Ciudadania* i *República*.

Les publicacions catòliques no diàries arribaren a tenir una gran incidència. Destacam per les seves característiques i per la seva difusió durant els anys 30, *El Heraldo de Cristo*, *El Luchador*, *Luz y Vida*... i pel seu caràcter teòric, *Studia*.

També fou durant la Segona República quan aparegué a l'illa el primer diari en anglès: el *Daily Palma Post*. Fou el 19 de març de 1932, fruit de la conversió del setmanari del mateix nom. Desapareixé com a diari a principis de 1934, i continuà com a setmanari fins al mes de juliol de 1936.

El mes de juliol de 1936 s'editaven a Mallorca quatre diaris: *La Almudaina*, *La Ultima Hora*, *Correo de Mallorca* i *El Dia*. A començaments de 1937 aquestes publicacions augmentaren a cinc amb l'aparició de *Falange* que era l'òrgan de la FET. Al final de la Guerra Civil es publicaven aquests cinc diaris.

Pel que fa a la premsa diària hi hagué una certa mobilitat durant el Franquisme. La iniciativa d'intentar fer un diari de gran difusió -amb el suport total del règim- fou de Pablo Saiz Gralla -que dirigí la darrera etapa de *Falange*-, en consonància amb l'estratègia informativa de l'organització falangista, es decidí fusionar els diaris *Falange* i *El Dia*.

L'11 de juliol de 1939 sortia el darrer número de *El Dia* que era propietat del financer Joan March i el matí següent sortia també per darrera vegada *Falange*. El 13 de juliol, de la fusió d'aquests dos periòdics sorgia *Baleares*, que era el diari provincial de la Falange Española Tradicionalista y de las JONS.

A principis de la dècada dels anys 50, a causa dels problemes econòmics que tenien els diaris *La Almudaina* i *Correo de Mallorca*, es decidí fusionar les empreses editores i crear *Prensa Mallorquina SA*. El 2 de juny de 1953 sortia el *Diario de Mallorca*, que tingué l'origen en la unió de *La Almudaina* -d'edità per darrera vegada el 31 de maig de 1953- i *Correo de Mallorca* -el darrer número fou del 30 de maig de 1953-. Aquest periòdic fou propietat de les empreses *Prensa Mallorquina SA* (1953-1955), i després passà a ser d'*Editorial Mallorquina SA* (1955-1956) i d'*Editora Balear SA* (des de 1966). El grup financer March ha tingut la majoria d'accions des d'aquesta darrera etapa i abans de passar a ser majoritària *Prensa Ibérica SA* el 1991.

Enllaçant amb la tradició del diari *The Daily Palma Post*, aparegué el 30 de desembre de 1962 el diari *Mallorca Daily Bulletin*, a iniciativa del periodista i editor Pere A. Serra i Bauzà, avui president del Consell d'Administració del Grup Serra de multimèdia.

Hem de senyalar la importància d'aquesta publicació pel que reflecteix del turisme de masses que començava amb gran força a l'illa.

El 1975, al final del Franquisme, s'editaven a Mallorca quatre diaris: *Ultima Hora*, *Baleares*, *Diario de Mallorca* i *Mallorca Daily Bulletin*.

Amb l'arribada de la democràcia, Mallorca presenta poques novetats pel que fa a aparició i desaparició de noves capçaleres diàries. S'han fundat dos nous diaris: *El Dia* (des de 1981) i *Diari de Manacor i Comarca* (1990-1991). Finalment, destaca la reconversió de l'antiga capçalera del Movimiento, *Baleares*, després de ser adjudicada el 1984 al Grup Serra, en un nou diari en català -el primer de la història de les Balears-: el *Diari de Balears*.

La premsa diària mallorquina sempre s'ha redactat en castellà -i en dos casos en anglès-. Però, de tota manera, el català no ha estat del tot absent d'aquests mitjans de comunicació. S'han publicat suplementes -majoritàriament culturals-, seccions i articles d'opinió en català.

Des dels anys 80 s'han intensificat aquestes seccions culturals, una part important d'elles en català. Fruit del suplement setmanal de dos diaris és la *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, redactada en català i encara en fase d'edició. S'han de destacar també alguns suplementes de llarga duració dedicats al Patrimoni històric-artístic, a la Guerra Civil, a la Transició Democràtica, al medi natural, als barris de Palma... i seccions educatives.

Les actituds respecte al fet nacional han estat diverses i complexes. En alguns casos es defensà un tímid regionalisme i una certa comprensió, però en general ha predominat una actitud poc afavoridora del nacionalisme mallorquí, tot i que s'haurien de matisar diverses conjuntures històriques i observar les actituds diverses segons l'evolució del sistema polític, els plantejaments dels grups empresarials i la pròpia dinàmica de la societat. S'han donat, en diferents conjuntures, defenses del nacionalisme espanyol.

Des de la Transició Democràtica la reivindicació de l'Estatut d'Autonomia, l'autogovern relatiu i, a l'actualitat, la reivindicació de Comunitat Històrica, han tingut acollida en els diversos diaris encara que en diferent mesura.

A principis de segle l'actitud de *La Almudaina* fou favorable lleugerament al regionalisme. Arribada la Segona República la premsa diària fomentà en part la informació i el debat sobre el Projecte d'Estatut d'Autonomia, i en algunes ocasions, sobre un possible decret de bilingüisme que no arribà. Hem de recalcar el paper difusor de la innovació cultural en la primera etapa de *El Dia*, així com la seva implicació en el moviment regionalista dels anys 20 coincidint amb la direcció de Joan Estelrich, posteriorment col·laborador de Cambó, i en un moment que les teories nacionalistes de Guillem Forteza eren presents i existia un acord entre el liberalisme de Joan March i un grup de regionalistes.

En general, parlar de la premsa diària a Mallorca durant el segle XX, és fer-ho, entre d'altres coses, del procés d'espanyolització cultural i lingüístic i de la nacionalització-desnacionalització política dels mallorquins.

Ja des de l'aparició del primer periòdic el 1779, *Noticia Periódica...*, la premsa mallorquina fou majoritàriament en llengua castellana, situació no gaire normal si s'analitza des del punt de vista de la llengua pròpia que, aleshores com ara, era el català.

Fins i tot en la documentació escrita era freqüent el català, per més que des dels Decrets de Nova Planta es donava un intens i obligat procés de castellanització.

Però la premsa que començava era consumida per unes classes socials, poca gent a més, que havia estat alfabetitzada en castellà, amb la idea que la llengua de Mallorca, era una espècie de "patois", dialecte que no tenia categoria literària. Era peculiar la publicació de diccionaris durant el segle XIX perquè els mallorquins aprenguessin castellà.

Arribats al segle XX la situació no havia canviat gaire. El model lingüístic imposat pels il·lustrats mallorquins de la Sociedad de Amigos del País no s'ha pogut rompre del tot encara avui. El suport al procés d'aculturació, rebut des de les institucions públiques, ha estat constant en aquests segles sobretot a partir de la Guerra Civil, per més que també es donà durant la Dictadura de Primo de Rivera, i fins i tot, el maurisme durant la Restauració no fou partidari d'introduir en el sistema educatiu i a l'administració la llengua pròpia de Mallorca.

L'accés majoritari de la població a l'escola franquista, les diverses onades immigratòries -passant d'una societat d'emigrants a un alt percentatge d'immigració i d'una societat amb característiques rurals a una de caràcter urbà- així com els renovats mitjans de comunicació escrita i àudio-visual s'han encarregat de continuar aquest procés.

Durant la segona meitat del segle XIX hi ha un procés, elitista si es vol, de dignificació de la literatura catalana; la Renaixença. Procés continuat en publicacions costumistes com *L'Ignorancia* (1879-1883 i 1892) i *La Roqueta* (1898-1901) o clarament ideològica i política com *La Veu de Mallorca* (1900). S'ha de fer èmfasi en l'impacte de les publicacions costumistes des del punt de vista de la difusió de la cultura popular i la seva potenciació. També hem de ressaltar una altra publicació no diària, en aquest cas modernista, i de menor difusió que les costumistes; *Nova Palma* (1898).

El 1900 l'analfabetisme a Mallorca era del 77 per cent de la població. Aquesta situació canvià al llarg dels anys com és obvi; el 1910 havia baixat al 67,64, i durant els anys trenta s'arribà a taxes de devers el 30 per cent. Així doncs, per a una població balear de 311.649 habitants, quedarien l'any 1900, 71.619 persones, aproximadament, que sabrien llegir, la gran majoria acostumats a fer-ho en castellà.

Pel que fa al conjunt espanyol, el 1900 l'analfabetisme era del 63,79 per cent, en clar desavantatge per a les Illes Balears. El 1930 ho era del 33,70.

Des de 1900 al final de la Segona República a Mallorca la difusió de la premsa, en particular els diaris de Palma (els únics de Mallorca), experimentà un canvi a partir dels anys vint amb un lleuger augment de les tirades paral·lel al procés d'alfabetització per una banda i a les millores tècniques per l'altra, a una certa industrialització i comercialització de productes propis, als començaments del turisme, un cert accés als arrendaments i a la petita propietat agrícola..

La fundació per part de l'home de negocis, el financer Joan March del diari *El Dia* el 1921, també ho afavorí. Així, el 1927 les tirades oficials dels diaris de la capital eren:

<i>El Día</i>	10.000 exemplars
<i>La Última Hora</i>	6.500 exemplars
<i>La Almudaina</i>	5.000/5.500 exemplars
<i>Correo de Mallorca</i>	4.000 exemplars

Altres publicacions no diàries també incrementaven la seva difusió fins a assolir de 2.000 a 4.900 exemplars els anys 20; les publicacions religioses *Luz y Vida* i *El Heraldo de Cristo*, o el periòdic local *Sóller*, també relacionat amb la immigració.

El setmanari satíric i anticaciquil *Foch y Fum* amb tècniques relacionades amb la cultura oral i utilitzant en part el català dialectal i sense normativa, publicava durant la Segona República més de tres mil exemplars.

Pel que fa a la llengua dels diversos periòdics, en aquests anys de principi de segle, trobam que hi ha un augment de títols en català sempre molt per davall dels que ho són en castellà, i sempre tractant-se de publicacions no diàries. Segons les estadístiques oficials, el percentatge de publicacions mallorquines a partir de la llengua que empraven era:

	1913	1920	1927
Castellà	72,2 %	63 %	67,5 %
Castellà i llatí	3,7 %	6,6 %	7,5 %
Castellà, llatí i català	2,5 %		
Castellà i català	16,7 %	21,7 %	15 %
Català	7,4 %	8,7 %	7,5 %

En relació a Catalunya, cal dir que els percentatges de títols en la llengua pròpia són inferiors. I pel que fa al galleg i el basc encara estan en pitjor situació que a les Illes Balears.

En el període de temps que va de 1900 a 1936, podem parlar, doncs, d'un model majoritari de premsa en castellà de tot tipus, incloent la majoria de premsa política, caracteritzat per un castellanisme lingüístic i per un sucursalisme cultural i polític claríssim. Tota aquesta premsa, és clarament favorable, conscientment i inconscient, al model centralista d'Estat i a la idea d'Espanya com a nació única.

També, però, hi ha un moviment minoritari de premsa, generalment en català, que defensa postulats renacionalitzadors amb una defensa de la llengua catalana, una recuperació del coneixement real de la pròpia història, i una sèrie de propostes polítiques des del més senzill regionalisme fins a propostes federals i nacionalistes per a Mallorca i les Illes Balears, sense descuidar la preocupació per les derivacions econòmiques expressades per la reiteració en els temes del concert econòmic i el port franc per una banda, i per l'altra, per l'interès a cercar sortides a l'economia de Mallorca, principalment pel que fa a les possibilitats del turisme, el comerç, la indústria i l'agricultura renovada.

Es així a publicacions periòdiques. El diari en castellà *La Almudaina* (1887-1953), sobretot a l'època del tombant de segle quan estava dirigit per Miquel S. Oliver,

mentor intel·lectual de la primera generació regionalista. Però hi ha més premsa de tot tipus no diària. Local com *Sóller* (1885...), *Ca-Nostra* (intermitentment, i amb altres capçaleres, entre 1907 i 1929), *Llevant* (1917-1930). Política com *La Veu de Mallorca* (1900, 1917-1919 i 1931), *Ciudadania* (1930-1931) o *República* (1934-1936). Cultural com *La Nostra Terra* (1928-1936) o el "Quadern Mensual" de l'*Associació per la Cultura de Mallorca* i l'*Almanac de les Lletres*.

Un sector important de la resta de la premsa, sobretot l'anomenada premsa forana local, és en gran nombre en català. Tot i les dificultats, s'ha considerat normal l'extensió de la llengua catalana a l'ensenyament i en els àmbits oficials. I, a més, hi ha una important consciència política d'assolir nivells d'autogovern cada vegada més alts. Es incipient encara la introducció de programes culturals propis en els diferents nivells educatius.

En aquest sentit, ha estat important la tasca de certes publicacions mensuals o setmanals aparegudes o reconvertides des del final del Franquisme o de la Transició. Es així que cal destacar les revistes com *Lluc*, *Cort*, *Mallorca Socialista*, *Ona*, *Palau Reial*, *I*, *L'Ecologista* o *El Mirall* que han recuperat la trajectòria de publicacions anteriors d'inicis del segle i han contribuït a aquest procés.

Hem fet referència a la importància de les publicacions locals pel que fa al manteniment de la cultura pròpia i d'un tipus d'informació diferenciat. En aquest sentit és molt important parlar del ritme associatiu així com també dels intents de fomentar la informació de la pròpia realitat.

A Mallorca, en el darrer quart del segle XIX, alhora que es produïa un increment de la intensitat i fortalesa de la premsa de Palma, sorgien algunes publicacions de caràcter local o comarcal a pobles i ciutats de la resta de l'illa com Felanitx -*El Felanigense* (1883-1933)-, Manacor -*El Manacorens* (1889-1890)-, Inca -*Revista de Inca* (1883-1889)-, Sóller -*Semanario de Sóller* (1884) i *Sóller* (des de 1885)- i Llucmajor -*Es Pagès Mallorquí* (1899-1904)-. El 20 de juliol de 1883 sortia *El Felanigense* que fou la primera publicació periòdica editada a la Part Forana.

El model de premsa comarcal i local que apareix a finals del segle XIX i principis del XX segueix una jerarquia d'acord amb els diferents nivells d'importància de les poblacions, com el pes demogràfic, polític -partits judicials-, social -entitats, associacions, etc.- i econòmic.

Els periòdics informatius tenien, moltes de vegades, uns forts components polítics, literaris i religiosos. Al mateix temps, també, apareixeren publicacions culturals, religioses, humorístiques, satíriques i revistes de caràcter especialitzat i professional (agrícoles, pedagògiques, mèdiques i esportives, etc.).

El fet que Palma fos la capitalitzadora i centralitzadora de l'edició periodística mallorquina, provocà la necessitat que diverses poblacions de la part forana optassin per una oferta informativa complementària. Tots aquests fets, feren que es produís una

vitalitat periodística, que en gran part i sense comptar el període franquista, ha continuat fins a l'actualitat.

Aquesta primera fase de la premsa local mallorquina, interrompuda a causa de la Guerra Civil, tingué el seu màxim esplendor durant la Segona República, sobretot per l'aparició de publicacions de caràcter polític i polèmiques.

Una segona època de la premsa forana s'inicià a partir de la dècada de 1950, i, assolí el seu boom a partir de la segona meitat dels anys setanta, amb l'arribada de la democràcia. En els anys vuitanta es consolidà i perdura en els noranta.

Aquesta premsa local i comarcal omple un buit informatiu que els grans mitjans de comunicació no assolien. La majoria d'aquestes publicacions naixeren a l'entorn d'entitats i centres culturals; associacions de veïns, consells parroquials, delegacions de l'Obra Cultural Balear, etc.

El 1985, hi havia 76 publicacions d'aquestes característiques, 45 de les quals havien sorgit a partir de 1980. De tota manera, a causa de múltiples dificultats -de tipus econòmic, tècnic i humà- algunes revistes han tingut una trajectòria breu o amb freqüents interrupcions.

Per assegurar la continuïtat de les publicacions, per a defensar els seus interessos i objectius, la majoria de publicacions de la Part Forana s'agruparen entorn de l'Associació de la Premsa Forana.

Aquestes publicacions tenen diferents periodicitats. Algunes són setmanals (*Sóller, Felanitx, Manacor Comarcal, Dijous d'Inca*), altres quinzenal (*Perlas y Cuevas, S'Arenal...*) i la majoria mensuals (*Es Saig, Llum d'Oli, Mel i Sucre, Bona Pau...*). També n'hi ha d'altres de bimestrals.

Una de les principals preocupacions de moltes d'aquestes publicacions, des dels seus inicis, ha estat la reivindicació i l'ús de la llengua catalana. La qüestió lingüística i cultural de les Illes Balears ha estat una constant a les pàgines d'aquestes publicacions. Així mateix, aquestes revistes en català han ajudat a què molta de gent -analfabeta en la seva pròpia llengua- aprengué i s'acostumàs a llegir en català, bàsicament de temes locals.

BIBLIOGRAFIA BASICA RECENT

- AD (1994), *La premsa, la ràdio i la televisió des d'una perspectiva històrica*. XII Jornades d'Estudis Històrics Locals. Edició a cura de Sebastià Serra i Arnau Company. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma.
- AD (1995), *Societats, ideologia i moviments socials. Estudis Baleàrics*, núm. 51. Palma.
- AD (1995), *Cultura i compromís polític a la Mallorca contemporània. Els intel·lectuals a l'àmbit cultural català*. A cura de Sebastià Serra i Busquets. Fundació Emili Darder. Palma.
- CARRIÓ i TRUJILLANO, Bartomeu (1994), *Premsa i Nacionalisme a Mallorca entre 1900 i 1936*. Tesi doctoral inèdita.
- COMPANY i MATAS, Arnau (1993), *Cent anys de premsa diària a Balears*. Hora Nova SA. Palma.
- FULLANA i PUIGSERVER, Pere (1994), *El Moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- MASSOT i MUNTANER, Josep (1996), *El primer Franquisme a Mallorca*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- PEÑARRUBIA i MARQUES, Isabel (1991), *Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca (1917-1923)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- SERRA i BUSQUETS, Sebastià i COMPANYY i MATAS, Arnau (1994), *Evolució i perspectives dels estudis d'història de la premsa a les Illes Balears. Anàlisi. Quaderns de Comunicació i Cultura*. Universitat Autònoma de Barcelona.
- TRIAS i MERCANT, Sebastià (1995), *Història del Pensament a Mallorca II*. Editorial Moll. Mallorca.

RESUM

Aquest article analitza la premsa del segle XX a Mallorca des del punt de vista dels interessos econòmics dels grups socials dominants en consonància amb l'estat liberal i centralista, alhora que ressalta les temptatives de l'esquerra i el mallorquinisme polític per fer-se lloc dins aquest conjunt de fàbriques d'opinió i trencar amb la cultura política hegemònica.

ABSTRACT

This article analyzes the twenty century press in Majorque from the point of view of the economic interest of the dominant social groups and their coincidence with the liberal and centralist state. At the same time it emphasizes the attempts of the left end the political Majorquinism in order to find a space in this group of opinion makers and break with the hegemonic cultural policy.